የሰ/መ/ቁ. 42253

ሐምሌ 8 ቀን 2001 ዓ.ም

ዳኞች፡- መንበረፀሐይ ታደሰ

ሐጎስ ወልዱ

ሂሩት መለሰ

በላቸው አንሺሶ

ሱልጣን አባተማም

አመልካች፡- መምህር ሙሉ ኃይለሥላሴ - ቀረቡ

ተጠሪ፡- ዘመናዊ ማተሚያ ቤት ጠበቃ አቶ ዓለሙ ወ/አረጋይ - ቀረቡ

መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ውሣኔ ሰጥተናል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የተጀመረው መቀሌ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት ሆኖ አመልካች ከሣሽ ተጠሪ ደግሞ ተከሣሽ ነበር፡፡ ክሱም ተጠሪ መጽሐፍት እንዲያትምልኝ ውል ፈጽሜ በድርጅቱ ሰራተኛ ተሠርቆ በተሸጡት 9 መጽሐፍት ምክንያት ኪሣራ ደርሶብኛልና በአዋጅ ቁጥር 410/96 የተመለከተውን የሞራል ካሣና ሳይሸጡ የቀሩ መጽሐፍት ዋጋ በድምሩ 260,000 /ሁለት መቶ ስድሳ ሺ. ብር/ እንዲከፍለኝ የሚል ሲሆን ተጠሪም በሰጠው መልስ ተሰርቋል የተባለው 7 መጽሐፍት እንጂ ሌላውን ለመክፈል አንገደድም ሰረቀ የተባለው ሰው ጣልቃ እንዲገባ ይታዘዝልን ስርቆት ግላዊ ባህርይ በመሆኑ ካሣውን ሊከፍል የሚገባው የሰረቀው ሰው ነው በማለት ተከራክሯል፡፡

ግራ ቀኙን ያከራከረው ከፍተኛ ፍ/ቤት ክሱንና ማስረጃውን በማገናዘብ ተሰርቆ ተሸጠ የተባለውን የ9 መጽሐፍት እያንዳንዱን በ20 ብር ግምትና በአዋጅ ቁጥር 410/96 አንቀጽ 34(4) የተመለከተውን የሞራል ካሣ ጭምር 100,180,00 /አንድ መቶ ሺህ አንድ መቶ ሰማኒያ ብር/ ለአመልካች ተጠሪ እንዲከፍል ወስኗል፡፡ ይግባኝ የቀረበለት የክልሉ ጠቅላይ ፍ/ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎትም ውሣኔውን በአብላጫ ድምፅ በማጽናቱ ለክልሉ ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ቀርቦ ችሎቱም ተጠሪ ድርጊቱን ሊያውቅ የሚችልበት በቂ ምክንያት በሌለበት የሞራል ካሣ 100,000 /መቶ ሺህ ብር/ እንዲከፍል መወሰኑ ስህተት ነው፤ ተሰርቋል የተባለውን የ7 መጽሐፍት ብቻ መሆኑን በማረጋገጥ የ7 መፅሐፍት ዋጋ 140,00 /አንድ መቶ አርባ ብር/ እንዲከፍል በማሻሻል ወስኗል፡፡ የሰበር አቤቱታው የቀረበው በዚህ ውሣኔ ላይ ነው፡፡

አመልካች ታህሣሥ 4 ቀን 2001 ዓ.ም ጽፎ ያቀረበው ቅሬታ፡-

ተጠሪው ስርቆቱን ቢያውቅም ባያውቅም በአዋጅ ቁጥር 410/96 አንቀጽ 34/(4) የተመለከተውን አነስተኛ የሞራል ካሣ 100,000 /አንድ መቶ ሺህ ብር/ የሚያስቀር አይደለም በማለት ውሣኔው እንዲሻር የሚጠይቅ ነው፡፡

ይህ ችሎትም የውሳኔውን አግባብነት ለመመርመር አቤቱታው ለሰበር ሰሚ ችሎት እንዲቀርብ ታዞ መጋቢት 2 ቀን 2001 ዓ.ም በዋለው ችሎት ግራ ቀኙ ቀርበው ክርክራቸው ተሰምቷል፡፡

ችሎቱም የግራ ቀኙን ክርክር በሕግ ረገድ እንደሚከተለው ተመልክቶታል፡፡

የተከራካሪዎቹ ግንኙነት ተጠሪ 5,000(አምስት ሺህ) መጽሐፍት አትሞ ማስረከብ ሲሆን አመልካች ደግሞ ቀሪውን በውል የተመለከተውን ገንዘብ መክፈል ነው፡፡ ከዚህ ግንኙነት አንፃር የግራ ቀኙ ክርክር ሊታይ የሚገባው በውል ነው ወይንስ ከውል ውጪ ነው? የሚለውን ስንመለከተው፡- አንድ ጉዳይ ከውል ውጪ ነው ሊባል የሚችለው አንድ ሰው በራሱ በኩል ምንም የገባው ግዴታ ሳይኖር በራሱ ጥፋት ላደረሰው ጉዳት አላፊ እንደሚሆን ከውል ውጪ የሆኑ የኃላፊነት ምንጮችን ከሚደነግገው ከፍ/ብ/ሕ/ቁ. 2027 መገንዘብ ይቻላል፡፡ በተያዘው ጉዳይ ግራ ቀኙ ወገኖች ግልጽ

ስምምነት አድርገው የውል ግዴታ ገብተዋል፡፡ ይኸው የውል ግዴታ ከመፈፀሙ በፊት በስምምነቱ ውስጥ የተካተተው መጽሐፍ በተጠሪ ድርጅት ሠራተኛ ተሰርቆ ገበያ ላይ በመዋሉ ምክንያት ግዴታው በተባለው ሁኔታና ጊዜ አለመፈፀም ምክንያት ሆነ ከሚባል በቀር ጉዳዩን የውል ውጪ (extra contractual) አያደርገውም፤ ይልቁንም ውሉ ከሚመለከተው የሕትመት ሥራ አንፃር ውሉ ሳይፈፀም የተወሰኑ መፃሕፍት በሕትመት ሰራተኛ መሠረቅ የውል መጣስ (breach of contract) የነበረ መሆኑን የሚያሳይ ነው፡፡ የውል መጣስ ወይም ውሉ በታሰበው አኳኋን አለመፈፀም ጉዳይ የሚታየው በውል ሕግ እንጂ ከውል ውጪ የሚሆንበት የሕግ አግባብ የለም፡፡ ይህን ጉዳይ በየደረጃው ያዩ ፍ/ቤቶች ግዴታውን ከውል የመነጨ ሆኖ እያለ ውሉም ባልተካደበት በድርጅቱ ሰራተኛ በመሰረቁ ብቻ ከውል ውጪ ኃላፊነት ተደርጐ መታየቱ ስህተት ነው፡፡ የክልሉ ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎትም ጉዳዩ ከውል ውጪ መሆኑን ተቀብሎ ለውሣኔው መሠረት ያደረገው በአዋጅ ቁጥር 410/96 አንቀጽ 34(5) መሠረት ተጠሪው ድርጊቱን ያላወቀ ከሆነ ወይም ሊያውቅ የሚችልበት በቂ ምክንያት የሌለው ከሆነ የሚለውን ትርጉም መሠረት በማድረግ ነው፡፡ በአዋጁ አንቀጽ 34(5) የተጠቀሰው " - - ያላወቀ ከሆነ ወይም ሊያውቅ የሚችልበት በቂ ምክንያት የሌለው ከሆነ - - -" የሚለው የሕጉ ትርጉም መጽሐፍን እንዳለ መሰረቅን የሚመለከት ሳይሆን የቅጅና ተዛማጅ መብቶች ጥበቃ አዋጅ ቁጥር 410/96 መሠረት ጥበቃ የተደረጉ የአዕምሮ መብቶች ሲጣሱ ማለትም ከመፃሐፉ ውስጥ እንደ ቅጅ፣ ማባዛትና ሌሎች ተመሣሣይ ድርጊቶችን ሳያውቅ የጥሰት ተግባር በተፈፀመ ጊዜ ተፈፃሚ የሚሆን እንጂ አሁን በተያዘው ጉዳይ ዓይነት ማተሚያ ቤቱ ሚስጥራዊነቱን ጠብቆ እንዲታተም በተገባው ውል ስምምነት መሠረት አትሞ በመስጠት ሂደት ላይ በማተሚያ ቤቱ ሰራተኛ መጽሐፍት ተራ በሆነ ስርቆት ወጥቶ ቢሸጥ ማተሚያ ቤቱ ሊያውቅ ወይም ማወቅ የሚችልበት በቂ ምክንያት አለመኖሩን የሚመለከት አይደለም፡፡ ከዚህ አንፃር የክልሉ ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ለሕጉ የሰጠው ትርጉም የተሳሳተ ነው፡፡ ተጠሪ ስርቆት ግላዊ ባርይ በመሆኑ መጽሐፍትን የሰረቀው ሰው ካሣውን ሊከፍል ይገባል የሚለውን ክርክር በተመለከተ ሰረቀ የተባለው ሰው ግንኙነቱ በአሰሪነት ከተጠሪ ጋር ነው እንጂ ከአመልካች ጋር አይደለም፡፡ የውል ግንኙነቱ ከተጠሪ ጋር በመሆኑ ይህ ተዋዋይ ወገን እንደውሉ ግዴታውን ያልፈፀመበትን በቂ ምክንያት ካላስረዳና ይህም ምክንያት ከአቅም በላይ መሆኑ ካልተረጋገጠ በስተቀር የውሉ አለመፈፀም ከሚያመጣው ኃላፊነት ሊድን እንደማይችል በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 1791(2) ተመልክቷል፡፡ መጽሐፉን የሰረቀው ከውጪ የመጣ ዘራፊ አይደለም፡፡ የድርጅቱ ሰራተኛ በሆኑ የመቆጣጠር ኃላፊነት የተጠሪ ሲሆን ይህ ደግሞ በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 1792(1) መሠረት ከአቅም በላይ የሆነ ሊመልሱት የማይችሉ ኃይል ነው የሚያሰኝ አይደለም፡፡ እንዲያውም በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 1792(2) መሠረት በአዕምሮ ግምት መጽሐፉ ሊሰረቅና ወይም ተደብቆ ሊወጣ ይችላል በሚል ተጠሪው ቀደም ብሎ ሊያስብበት የሚችል ከመሆኑ አንፃር ከአቅም በላይ የሆነ ኃይል ነው ተብሎ የሚወሰድ አይደለም፡፡ ይልቁንም በውሉ አለመፈፀም ምክንያት አመልካች የደረሰበትን የጉዳት ኪሣራ እንዲጠይቀው የፍ/ብ/ሕ/ቁ.1771(1) መብት የሚሰጠው ሲሆን ተጠሪ ምንም ጥፋት ባያደርግ እንኳ በውሉ መሠረት ባለመፈፀሙ ምክንያት ብቻ የጉዳት ኪሣራውን መክፈል እንዳለበት በፍ/ብ/ሕ/ቁ.791(1) ተመልክቷል፡፡ ስለዚህ የጉዳት ኪሣራ ከውልም ሆነ ከውል ውጪ ሊከሰት የሚችል ሲሆን ቁሣዊ ጉዳት ብቻ ሣይሆን የህሊና ወይም የሞራል ጉዳትንም የሚጨምር ስለመሆኑ ከፍ/ብ/ሕ/ቁ. 1790(2)እና 2090 — 2123 ከተመለከቱ ድንጋጌዎች መገንዘብ ይቻላል፡፡ የመብቱ ባለቤት ከሆነው ከአመልካች ፈቃድ ውጪ የአዕምሮ ሃብቱ የሆነው መጽሐፍት አመልካች ከመረከባቸው በፊት መሠረታዊ የውል ዓላማ ተጥሶ በውል ተቀባይ ድርጅት ሰራተኛ መጽሐፍት ገበያ ላይ መዋላቸው በፍ/ቤት ተረጋግጧል፡፡ በሕጉ የመብቱ ባለቤት መብቶች ናቸው የተባሉት ኢኮኖሚያዊና የሞራል መብቶች ሲሆኑ በአዋጅ ቁጥር 410/96 አንቀጽ 7 የተመለከቱ ኢኮኖሚያዊ መብቶች አንዱ ተጥሶ በተገኘ ጊዜ የሞራል ጉዳት ጥሰት ይኖራል ማለት ነው፡፡ አዋጅ ቁጥር 410/96 አንቀጽ 7 የተመለከቱ ኢኮናሚያዊ መብቶች እንደሚከተለው ይነበባል፡፡

1. በዚህ አዋጅ አንቀፅ 9 እስከ 19 የተደነገገው እንደተጠበቀ ሆኖ ማንኛውም የሥራ አመንጪ ወይም የአንድ ሥራ ባለቤት የሚከተሉትን ለመፈፀም ወይም ሌላ ሰው እንዲፈፅማቸው ለመፍቀድ ብቸኛ መብት ይኖረዋል፡፡

   ሀ/ ሥራን የማባዛት፣

   ለ/ ሥራን የመተርጐም፣

   ሐ/ ሥራን የማመሳሰል፣ የማቀናበር ወይም ወደ ሌላ አይነት የመቀየር፣

   መ/ በሽያጭ ወይም በኪራይ ኦርጅናል ሥራን ወይም ቅጂውን የማከፋፈል፣

   ሠ/ ኦርጅናል ሥራን ወይም ቅጂውን ከውጭ ሃገር የማስገባት፣

ረ/ ኦርጅናል ሥራን ወይም ቅጂውን ለሕዝብ የማሣየት፣

ሰ/ ሥራን በይፋ የመከወን፣

ሸ/ ሥራን ብሮድካስት የማድረግ፣

ቀ/ ሥራን በሌላ መንገድ የማሰራጨት፣

እንደሆነ ተመልክቷል፡፡ በተያዘው ጉዳይ በፊደል "ረ" የተመለከተው ኦርጅናል ሥራን ወይም ቅጅውን ለህዝብ ማሳየት የሚለው ድንጋጌ በተጠሪ ተጥሷል፡፡ ይኸውም መጸሐፉ ከአመልካቹ ፈቃድ ውጪ ገበያ ላይ ውሎ በሕዝብ መነበቡ ነው፡፡ አንድ ፊልም ከባለቤቱ ፈቃድ ውጪ ኦርጅናሉ ወይም ቅጅው ለሕዝብ ቢታይ የአመንጪው ኢኮኖሚያዊ መብቱ እንደሚጣስ ሁሉ አንድ መጽሐፍም እንዲሁ ከአመልካቹ ፈቃድ ውጪ ገበያ ላይ ውሎ ቢነበብ ኦርጅናል ሥራን ወይም ቅጅውን ለሕዝብ ማሳየት (public display of original or copies of the work) የሚለው በሕጉ የተመለከተው የአመልካች መብት ተጥሷል ማለት ነው፡፡ ይህ መብት ተጥሶ የሞራል ጉዳት በደረሰ ጊዜ የካሣው መጠን በአዋጅ ቁጥር 410/96 አንቀጽ 34(4) መሠረት ከ100,000 /አንድ መቶ ሺህ ብር/ የማያንስ የገንዘብ ካሣ ሊከፍል እንደሚገባ ተመልክቷል፡፡ በዚህ መሠረት በአመልካች ላይ የደረሰውን የህሊና ጉዳት ሞራል ካሣ ተጠሪው በተጠቀሰው አዋጅ መሠረት 100,000 /አንድ መቶ ሺህ ብር/ የመክፈል ግዴታ ይኖርበታል፡፡

የከፍተኛ ፍ/ቤትና የጠቅላይ ፍ/ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ከላይ እንደተጠቀሰው የግራ ቀኙ ግንኙነት ውል ሆኖ ሳለ ሠራተኛ መጽሐፍ በመሥረቁ ብቻ ከውል ውጪ አድርገው ትርጉም በመስጠት የተመለከቱት በአግባቡ ባይሆንም በውጤት ረገድ ግን በአግባቡ ሆኖ አግኝተናል፡፡

በአጠቃላይ የክልሉ ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ተጠሪ ድርጊቱን ያላወቀ ወይም ሊያውቅ የሚችልበት በቂ ምክንያት የሌለው ከሆነ የሚለውን ከሕጉ መንፈስ ውጪ የሆነውን ትርጉም መሠረት በማድረግ የሰጠው ውሣኔ ከፍ ሲል ከተመለከቱት ምክንያቶች አንፃር መሠረታዊ የሕግ ትርጉም ስህተት የተፈፀመበት ውሣኔ ነው ብለናል፡፡

<u>ው ሣ ኔ</u>

1. ከትግራይ ክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 25/99 በ11/3/2001 ዓ.ም በዋለው ችሎት የሰጠው ውሣኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 348(1) መሠረት ተሻሽሏል፡፡
2. የመቀሌ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤትና ጠቅላይ ፍ/ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት የሰጡት ውሣኔ በውጤት ረገድ በአግባቡ ነው ብለን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 348(1) መሠረት በማፅናት አመልካች የሞራል ካሳ 100,000 /አንድ መቶ ሺህ ብር/ እና የሰባት መፃሕፍት ዋጋ ብር 140 /አንድ መቶ አርባ ብር/ በድምሩ 100,140 /አንድ መቶ ሺ አንድ መቶ አርባ ብር/ ይከፈለው ብለናል፡፡
3. ወጪና ኪሣራ ግራ ቀኙ ይቻቻሉ ብለን መዝገቡን ዘግተናል፡፡ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ፡፡

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት፡፡

ቤ/ኃ

ልዩ ልዩ